

Nr 19.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för förfarandet vid rekvisition av motorfordon och hästar m. m. för krigsmaktens behov, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 februari 1951 dagtecknad proposition, nr 83, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att godkänna ändrade grunder för förfarandet vid rekvisition av motorfordon och hästar m. m. för krigsmaktens behov.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehåft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 357 i första kammaren av herr *Niklasson m. fl.* och nr 476 i andra kammaren av herr *Rubbestad m. fl.*

I motionerna, som äro likalydande, har yrkats att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition »måtte vidtaga sådan förändring av i densamma föreslagna bestämmelser, att värdering av för krigsmaktens behov rekvirerade hästar och motorfordon m. m. skall verkställas vid avlämnandet».

Beträffande de skäl, som utöver vad nedan anföres återopats till stöd för den framlagda propositionen, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna återopat till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till propositionen och motionerna.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Arméförvaltningen har till Kungl. Maj:t avgivit förslag till ändrade bestämmelser rörande förfarandet vid rekvisition för krigsmaktens behov. Förslaget innebär i huvudsak att rekvirerade motorfordon och hästar skola å avlämningsplatserna besiktigas genom militär myndighets försorg och att bil- och hästvärderingsnämnderna skola värdera och bestämma ersättning för de rekvirerade förnödenheterna i efterhand. Nu föreslås, att riksdagen måtte godkänna grunder för ifrågavarande förfarande i huvudsaklig överensstämmelse med arméförvaltningens förslag.

Nytt system för förbesiktning av motorfordon i fredstid.

Arméförvaltningen (tygavdelningen) framlade den 13 december 1948 förslag till nytt system för förbesiktning av motorfordon som uttagits för krigsmaktens behov. — Ämbetsverket anförde därvid:

Rekvissionslagstiftningen av år 1942 bygger på att vid rekvisition med äganderätt av motorfordon skall vederbörlig bilvärderingsnämnd på avlämningsplatsen besiktiga motorfordonet och omedelbart bestämma köpeskillingen för detsamma. Allvarliga betänkligheter kunna ur olika synpunkter framföras mot att bilvärderingsnämnderna bibehållas med nuvarande arbetssätt. En icke oväsentlig tidsförlust beräknas sålunda uppkomma, innan nämnderna hinna organisera sig och komma i arbete på avlämningsplatserna. Nämndernas arbetstakt kan befaras bli för låg. Några erfarenheter från nämndernas verksamhet finnas visserligen icke, men för att en tillfredsställande värdering av fordonen skall erhållas, bör antalet av en nämnd övertagna fordon icke överstiga 60 per dygn. Fordonsanhopningar vid avlämningsplatserna bli därför sannolikt oundvikliga. Fördröjningen av bilarnas överlämnande till förbanden försenar inställelsen för ett stort antal värnpliktiga. Dessa omständigheter leda till slutsatsen, att det ur militär synpunkt är nödvändigt att få till stånd en sådan ändring av rekvisitionsförfarandet, att bilvärderingsnämndernas verksamhet börjar först efter det att fordonen övertagits av krigsmakten. Ett förfarande med efterhandsvärdering av rekvirerade motorfordon möjliggör en snabbare, enklare och mindre personalkrävande procedur vid fordonens övertagande av de under organisation varande förbanden och torde samtidigt innebära större garantier för en i stort sett riktigare prissättning än vid den nuvarande ordningen, som ingalunda utesluter misstag. Uppenbarligen förutsätter efterhandsvärderingen, att det efter verkställd rekvisition föreligger ett tillräckligt underlag beträffande varje fordon för en för berörda parter betryggande prissättning. Detta synes kunna nås genom ett ändrat förbesiktningssystem. För närvarande utföras förbesiktningar av personal utsänd från vederbörligt förband. Detta system har visat sig vara föga effektivt i sin nuvarande tillämpning. Särskilt har bristen på vid krigsmakten anställd personal med tillräcklig sakkunskap framträtt. Dessa förbesiktningar innebära en truppförbandens kontroll i viss begränsad omfattning av de uttagna fordonens användbarhet och ha i stor utsträckning ersatts med uppgifter, som infordrats från fordonsägarna. Systemets nackdelar skulle framkomma än mer om förbesiktningarna komme att omfatta alla uttagna fordon och dessutom skulle läggas till grund för bestämmande av ersättningen efter rekvisition.

Arméförvaltningen hemställde om föreskrifter som möjliggjorde att de uttagna motorfordonen under fredstid underkastades omfattande och successivt återkommande förbesiktningar genom civila bilreparationsverkstäders försorg. Över förbesiktningarna skulle upprättas protokoll enligt särskilt formulär.

Genom beslut den 30 juni 1949 godkände Kungl. Maj:t de av arméförvaltningen uppdragna riktlinjerna för förbesiktning i fredstid av uttagna motorfordon. I samband därmed ändrades kungörelsen den 8 januari 1944 om viss uppgiftsskyldighet för ägare av för krigsmaktens behov uttagna motorfordon m. m. (nr 2) genom kungörelse 1949: 427, enligt vilken ägare av uttaget motorfordon skulle vara skyldig att »på anmodan av militär myndighet» låta fordonet undergå förbesiktning.

Med tillämpning av Kungl. Maj:ts beslut ha alltsedan hösten 1949 omfattande förbesiktningar ägt rum. Därvid har — för att nämna ett exempel — största delen av de uttagna lastbilar, som äro äldre än två år, undergått besiktning. Beträffande de fordon som icke förbesiktigats ha fordonsuppgifter enligt kungörelsen 1944: 2 införskaffats.

Arméförvaltningens förslag till ändrat förfarande vid rekvisition för krigsmaktens behov av motorfordon och hästar m. m.

Arméförvaltningen har i skrivelse den 2 september 1950 framlagt förslag med författningsutkast till nytt förfarande vid rekvisition med äganderätt av motorfordon och hästar. Förslaget ansluter sig i vad avser motorfordon till de av arméförvaltningen tidigare uppdragna riktlinjerna. I fråga om rekvisition av hästar ha, anför arméförvaltningen, likartade skäl som åberopats för en omläggning av bilvärderingsnämndernas verksamhet synts böra medföra att förfarandet vid rekvisition av hästar så organiseras att jämväl hästvärderingsnämndernas verksamhet förläggas till senare tidpunkt än ianspråktagandet.

Arméförvaltningens förslag omfattar två nya kapitel i rekvisitionsförordningen den 30 juni 1942 (nr 586), nämligen 4 kap. »Om förfarandet vid rekvisition med äganderätt av hästar m. m.» och 5 kap. »Om förfarandet vid rekvisition med äganderätt av motorfordon m. m.» Vidare föreligger förslag till ändring av 13 § militära uttagningsförordningen.

En redogörelse torde härefter få lämnas för de föreslagna bestämmelserna i den mån dessa principiellt avvika från de nu gällande. Härvid torde med hänsyn till ärendets upprinnelse frågan om rekvisition av motorfordon få behandlas först.

Enligt förslaget skall *motorfordon*, som rekvirerats för att tagas i anspråk med äganderätt, mottagas för kronans räkning av en mottagningsförrättare. Denne skall vara militär eller civilmilitär med officers eller underofficers tjänsteställning. Vid mottagningsförrättningen skall biträda en av rekvisitionen tillkallad, av länsstyrelsen förordnad god man. Gode män förordnas redan i fredstid av länsstyrelsen för fyra år i sänder. Mottagningsförrättare och god man skola innehava körkort för bil och skola såvitt möjligt äga förtrogenhet med motorfordons konstruktion och skötsel. Med avseende å behörighet i övrigt att vara god man, rätt att undandraga sig uppdrag såsom sådan samt jäv mot god man och mottagningsförrättare gäller vad i förordningen stadgas beträffande ledamot av lokal värderingsnämnd. Vid mottagningsförrättning skola genom rekvisitens försorg finnas tillgängliga dels för varje motorfordon en blankett till rekvisitionskvitto enligt fastställt formulär, dels, om motorfordonet undergått militär förbesiktning, protokoll häröver, dels ock, om fordonsuppgifter angående motorfordon inhämtats, dessa uppgifter. Har, sedan militär förbesiktning ägt rum eller fordonsuppgift lämnats, åtgärd beträffande motorfordon vidtagits, som ägaren önskar skola beaktas vid bestämmandet av ersättning för fordonet, åligger det honom att vid mottagningsförrättningen anmäla anspråket och så vitt möjligt avlämna de handlingar, han önskar åberopa till styrkande av att åtgärden vidtagits. Mottagningsförrättaren skall besiktiga och pröva rekvisiterade motorfordon med hänsyn till deras lämplighet för krigsbruk samt därvid bestämma, vilka som skola tagas i anspråk av kronan och vilka som skola kasseras. Därjämte skall mottagningsförrättaren

med biträde av gode mannen bland annat verkställa besiktning till ledning för värdering av de motorfordon, som skola tagas i anspråk. Besiktning som sist nämnts skall i fråga om motorfordon, vilket undergått militär förbesiktning eller beträffande vilket fordonsuppgift inhämtats, väsentligen hava till ändamål att utröna i vad mån sålunda tillgängliga uppgifter angående fordonets skick äga giltighet även vid mottagningsstillfället. Vid mottagningsförrättning skall rekvisitionskvitto utfärdas. Av kvittot skall framgå, bland annat, i vilken ordning ersättning för det rekvirerade samt för eventuella av rekvisitionen föranledda kostnader för transport och inställelse kommer att bestämmas, huru tid och plats för vederbörande värderingsnämnds sammanträde komma att tillkännagivas, huruvida särskilda anspråk framställts av ägaren och vilka handlingar som till anspråkets styrkande blivit avlämnade samt vad som iakttagits vid besiktning av motorfordonet. Rekvisitionskvitto skall undertecknas av mottagningsförrättaren och gode mannen. Hava dessa olika uppfattningar om vad som skall antecknas å kvittot, skola bådas meningar angivas. Därest avlämnaren intet har att erinra mot anteckning rörande iakttagelser vid besiktningen bör dennes bekräftelse härå jämväl tecknas å kvittot. Därest mottagningsförrättaren finner avlämnare vara beroende av att omedelbart erhålla medel för bestridande av kostnader i samband med inställelsen å avlämningsplatsen, skall vid mottagningsförrättningen, så framt icke förrättningen därigenom avsevärt fördröjes, utgivas skäligt förskott å den ersättning, som i dylikt hänseende kan antagas bliva av bilvärderingsnämnden fastställd. Sedan mottagningsförrättning avslutats, skall rekvisitionen beträffande varje vid förrättningen ianspråktaget motorfordon till länsstyrelsen snarast insända dels kopia av utfärdat rekvisitionskvitto dels ock övriga handlingar, som varit tillgängliga vid mottagningsförrättningen. Länsstyrelsen kallar därefter ledamöterna i erforderligt antal bilvärderingsnämnder till sammanträde och fördelar arbetsmaterialet på nämnderna. Länsstyrelsen skall även genom kungörelse eller på annat lämpligt sätt kalla berörda enskilda sakägare, att, därest de så önska, inställa sig vid sammanträde. Det skall åligga bilvärderingsnämnd i huvudsak att bestämma ersättning dels för de motorfordon jämte tillbehör, som efter rekvisition övertagits av kronan, dels för transport och inställelse, som föranletts av rekvisition. Ersättning för motorfordon skall fastställas med ledning av bland annat de å rekvisitionskvitto införda uppgifterna, förbesiktningens protokoll och fordonsuppgifter, där sådana föreligga, i förekommande fall fakturor och intyg m. m., som fordonsägare åberopat till styrkande av krav på ersättning för åtgärd, som förhöjt fordonets värde, ävensom en av riksvärderingsnämnden uppgjord riksprislista för bilvärderingsnämnd. Bilvärderingsnämnd bör jämväl, i den mån detta befinnes påkallat, för värdering av rekvirerat fordon taga del av det hos länsstyrelsen förvarade besiktningssinstrumentet rörande fordonet. I övrigt meddelas bestämmelser om bland annat expediering till sakägarna av nämndens beslut, fullföljdshänvisning och utbetalning av fastställd ersättning.

Beträffande härefter rekvisition av *hästar* har arméförvaltningen som tidi-

gare nämnts upprättat förslag till ändring jämväl av 13 § militära uttagningsförordningen. Detta förslag innebär att det vid den besiktning som skall äga rum före uttagning i fredstid av hästar skall åligga vederbörande hästbesiktningssman att hänföra besiktigad häst till viss sådan värdeklass som avses i en av riksvärderingsnämnden upprättad riksprislista för hästar.

Förfarandet vid ianspråktagande av rekvirerade hästar överensstämmer enligt arméförvaltningens förslag i tillämpliga delar med det förslag rörande motorfordon, för vilket redogörelse nyss lämnats. De förekommande skiljaktigheterna hänföra sig till rekvisitionsföremålets olika natur.

I detta sammanhang må nämnas att samtliga nu uttagna hästar blivit besiktigade enligt militära uttagningsförordningen under loppet av de sista tre åren. Under hand har därvid, med början hösten 1950, värdeklassning ägt rum.

Departementschefen.

Föredragande departementschefen, statsrådet Vougt, har i propositionen anfört: »Enligt det system som nu gäller vid rekvisition av motorfordon och hästar hava vederbörliga lokala nämnder — bilvärderings- och hästvärderingsnämnder — till åliggande att å avlämningsplatserna besiktiga, pröva och värdera det rekvirerade. Denna procedur är uppenbarligen relativt tidsödande. Härvid må särskilt beaktas att, då tillgången på kompetenta värderingsnämnder är begränsad, avlämningsplatser ej kunna organiseras till så stort antal som eljest ur mobiliseringssynpunkt varit önskvärt. Som följd härav kunna anhopningar av motorfordon och hästar å avlämningsplatserna sannolikt ej undvikas. Härigenom måste mobiliseringen av fältförbanden försenas och risk uppkomma för skador på grund av luftanfall under detta särdeles ömtåliga skede.

För att undanröja dessa olägenheter har arméförvaltningen framlagt ett förslag som bygger på en efterhandsvärdering av rekvirerade motorfordon och hästar. Genom att mottagningsförrättningarna enligt förslaget bli mindre personalkrävande kunna avlämningsplatserna utökas till antalet och utspridas. Samtidigt förenklas proceduren å avlämningsplatserna, varigenom ytterligare tidsbesparing ernås.

Ur mobiliseringsteknisk synpunkt innebär arméförvaltningens förslag uppenbara och betydelsefulla framsteg i förhållande till vad som nu gäller.

Beträffande härefter de enskilda sakägarnas och kronans intresse av en i möjligaste mån betryggande värdering är det uppenbart att ett ur fredsmässigt betraktelsesätt fullt tillfredsställande system icke kan tillämpas under ifrågakvarande förhållanden.

Det nuvarande förfarandet erbjuder väl teoretiskt sett det företrädet att värderingsnämnderna själva ha tillfälle att besiktiga de rekvirerade motorfordonen och hästarna. Emellertid måste befaras att dessa besiktningar ofta måste äga rum under mörker eller dålig väderlek eller under andra försvårande yttre förhållanden, varför besiktningarna ej sällan bli av mindre värde.

Arméförvaltningens förslag innebär att värderingen sker i efterhand, var-

vid värderingsnämnden kan sammanträda på en undandragen plats och handlägga ifrågakommande ärenden utan trycket av den brådska som måste råda å avlämningsplatserna. Inför nämnden kunna sakägarna, om förhållandena det medgiva, få tillfälle att föra sin talan och förebbringa bevisning. Genom de redan tillämpade systemen med förbesiktningar av motorfordon och värdeklassningar av hästar samt genom införandet av en allmän riktpriislista erhålles ytterligare ett förhållandevis gott underlag för nämndernas värdering.

Med hänsyn till det anförda synes arméförvaltningens förslag även ur nu ifrågavarande synpunkt äga företräde framför gällande ordning.»

Utskottet.

Utskottet delar departementschefens uppfattning, att det i propositionen föreslagna systemet vid rekvisition av motorfordon och hästar m. m. för krigsmaktens behov ur mobiliseringsteknisk synpunkt innebär ett betydelsefullt framsteg i förhållande till vad som nu gäller.

Vad beträffar de enskilda sakägarnas och kronans intresse av en betryggande värdering får det visserligen betecknas som en olägenhet, att värderingsnämnderna icke få tillfälle att själva besiktiga de rekvirerade förnödenheterna. Emellertid bör beaktas, att det nuvarande systemet, enligt vilket köpeskillingen skall bestämmas å avlämningsplatsen, torde vara ägnat att göra såväl besiktningen som värderingen tämligen summarisk, medan värderingsnämnderna enligt det föreslagna systemet kunna mera ingående pröva varje ärende. För att en betryggande värdering skall kunna verkställas i efterhand erfordras dock att värderingsnämnderna tillhandahållas ett tillfredsställande underlag för prissättningen. Detta torde, såsom i propositionen framhållits, kunna ernås genom de redan tillämpade systemen med förbesiktningar av motorfordon och värdeklassningar av hästar — vilka förrättningar givetvis böra ske på ett för berörda parter betryggande sätt — samt genom införandet av en allmän riktpriislista. — Enär det föreslagna systemet förutsätter, att det å avlämningsplatserna skall utrönas i vad mån de vid förbesiktningarna respektive värdeklassningarna gjorda iakttagelserna alltjämt äga giltighet, torde behörig hänsyn komma att tagas även till efter förbesiktningen eller värdeklassningen inträffade förändringar i förnödenhetens värde.

Utskottet finner med hänsyn till vad sålunda anförts de föreslagna grunderna även ur nu ifrågavarande synpunkt kunna godtagas.

Vid nu angivna ställningstagande kan utskottet ej tillstyrka bifall till motionerna.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen med avslag å motionerna I: 357 och II: 476 måtte bifalla förevarande proposition.

Stockholm den 30 mars 1951.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Norman*, Forslund, Sten, Sunne, Nils Elowson, fru Svenson och herr Bengtson;

från andra kammaren: herrar Jacobsson i Igelsbo, Hellbacken, fruarna Nordgren*, Sandström, herrar Nilsson i Göteborg, Hagård, Carlsson i Bakröd och Odhe.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.